

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА
НОВИ САД

МАСТЕР РАД

СЛИКОВНИЦА КАО ПОДСТИЦАЈ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ

Ментор:
Др Анико Уташи

Кандидат:
Андријана Пушара
Број индекса:
55/M2 2021

Нови Сад, 2023.

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА
ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА
НОВИ САД

МАСТЕР РАД

СЛИКОВНИЦА КАО ПОДСТИЦАЈ РАНЕ ПИСМЕНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ

Чланови комисије:

Ментор: др Анико Уташи

Члан: др Ивана Игњатов – Поповић

Члан: др Јелена Спасић

Кандидат:

Андријана Пушара

Број индекса:

55/M2 2021

Нови Сад, 2023.

За израду мастер рада велику захвалност дугујем мом ментору и професору предмета „Сликовнице за децу као визуелна књижевност“ др Анико Уташи, која је својим знањем и креативношћу допринела да сагледам сликовницу кроз шири спектар дотадашњег знања.

Захвалност дугујем и професорима др Јелени Спасић и др Ивани Игњатов – Поповић кроз чија предавања сам у току школовања откривала снагу књижевности.

Велико хвала колегама и колегиницама из вртића „Мрвица“ и „Калимеро“ који су ме инспирисали да својим радом чувам важност професије васпитача.

Захваљујем се својој породици на љубави и стпљењу.

И велико хвала деци јер од њих све креће.

Сажетак:

Сликовнице су неизоставни део детињства сваког детета на било којем крају света. Још од давнина човек је имао потребу да наслика проживљено и остави писани траг иза себе. Нацртано у сликовници преноси поруку некада и снажнију од писане речи, иако најчешће чини целину заједно са текстом. Читајући деци, одрасли их одводе у неке нове светове, проширују машту, подстичу креативност. Оног момента када се дете заинтересује за књигу у сликама и пожели да је сам прочита и сазна шта у њој пише, отварају му се бескрајне могућности где ће самостално моћи да бира садржаје. У раду који следи истраживања и питања која се постављају односиће се на утицај сликовнице на развој ране писмености код предшколског детета. Одрасли који детету чита има могућност да одабиром сликовнице и својим умећем заинтересује слушаоца да препознаје слова, потом речи у тексту и да развије жељу за читањем. Илустрације у сликовници у већини случајева подстичу дете да заволи причу и приволе да самостално прочита текст.

Кључне речи: предшколско дете, развој, рана писменост, сликовница, илустрација, текст

Summary:

Picture books have become an indispensable part of every child's childhood in any part of the world. Since ancient times, men have had the need to paint whatever they have experienced and leave behind a written record in that way. Drawn or painted in the picture book, it conveys a message sometimes more powerful than the written message although it usually forms a whole with the text. By reading to children, adults take them to some new worlds, spark their imaginations and encourage their creativity. The moment a child becomes interested in picture books, he/she wants to read them individually and find out what is written inside, endless possibilities open up for them and they will be able to choose the content all by themselves. In the master's thesis that follows, the research questions and in-depth research will consider the influence of picture books on the development of early literacy in preschool children. An adult who reads to a child has the opportunity, by selecting a picture book and using his/her skills, to arouse listener's interest in recognising letters and words in the text and creating a desire to read. The illustrations in picture books in most cases encourage a child to fall in love with the story and to read the story individually.

Key words: preschool child, development, early literacy, picture book, illustration, text

Садржај:

УВОД.....	1
1. ТЕОРИЈСКИ ДЕО	5
1.1. Историјат сликовнице	5
1.2. Илустрација.....	13
1.3. Ликовни утицај на развој ране писмености	14
1.4. Рана писменост	20
2.МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА.....	23
ЗАКЉУЧАК	33
ЛИТЕРАТУРА	34
ПРИЛОГ	37

УВОД

Од момента када дете дође на Свет, сликовнице су први читатељски материјал који му се показује и нуди. Познато је да већ у пренаталном периоду, беба у мајчином стомаку чује и реагује на надражаје, звукове и гласове из спољне средине. Већ око трећег месеца, када је видно поље бебе јасније, нуде им се прве сликовнице. Најчешће су те сликовнице водоотпорне, како би могле да манипулишу са њима на разне начине. На свакој страници је у већини случајева, нацртан један појам који је именован или се опонаша звук (уколико су у питању животиње, појаве у природи, превозна средства).

Навикнута на глас блиске особе, деца касније, радо слушају приче које им други читају. Сlike које карактеришу једну сликовницу, уколико својом илустрацијом чине добар део текста, и саме наводе читаоца, у овом случају децу, да размишљају, доносе закључке, развијају машту, да питају тј. постављају питања о ликовима и радњи у сликовници.

У одабиру сликовница, родитељи се најчешће ослањају на афинитете из детињства, али прате и шта је актуелно, препоручено у књижарама и назначено од стручњака за који је узраст детета. За најмлађи узраст су то сликовнице једноставније форме, *без или са кратким текстом*, а за старији узраст су и илустрација и текст *сложеније форме*.

Сликовнице често подстичу разне емоције код читалаца, и уколико су прожете хумором, тиме је прича интересантнија и позитивнија. Обично имају срећан завршетак, а читалац на крају лако може да извуче поуку или схвати поруку приче.

Одрасли када бирају сликовницу, морају добро да познају дете (његове страхове, жеље, интересовања) како би им читање било занимљиво. Ознака на сликовници за препоручен узраст детета може бити и замка, зато што ни једно дете није исто и може да се разликује по комплексности, разумевању прочитаног. Дете (односно, позитиван утицај на развој детета) је основна сврха постојања сликовнице. Детету је потребна она сликовница која је у складу са његовим тренутним интересовањима и узрастом, да прати и подупире његов развој. За предшколско дете је од највећег значаја емотивна клима у породици, као и устаљене навике читања сликовнице, развијања маште и неговања лепе речи у дому где дете одраста. Сликовнице су важне у превазилажењу и оснаживању дечијих светова и унутрашњих дилема. Добра сликовница треба да привуче родитеља, а да задржи дечију пажњу (Bukvić – Ražin, 2018:2)

Неке од најинтересантнијих сликовница за читаоца су оне које прате одређен проблем или особину коју јунак приче треба да превазиђе. Сам пут и начин на који се побеђују препреке

Маљковић (2021) у свом тексту „Прича о причи у сликама“ наводи да је у сликовници пожељна и *хипербола*, али да треба да буде повезана са садржином да се дете не би нашло у ситуацији да стекне погрешне представе о бићима и предметима. Сврставајући сликовнице у две групе дели их на:

- Rolf had never felt
more like a wolf.
- AROOOOOOOOOOOOOO
- "See? I am a proper wolf.
I just happen to be a
GOOD little wolf," said Rolf.
-

Сликовница као продукт стваралачке маште, пример из сликовнице „Good Little Wolf“ (Nadia Shireen, London:Jonathan Cape, 2011.)

2

закључака и постављања питања. Одрасла особа која чита деци текст, иако говори лексички правилно, мора да унесе јасноћу излагања мисли, као и живост која треба да заинтересује млађег слушаоца. Исто тако не сме да изостане интонација, мелодичност, нежна и на моменте променљива боја гласа која наговештава динамику приче.

Ружић наводи да би се споразумевање остварило потребна су три фактора:

- Говорник (пошиљалац поруке)
- Саговорник (прималац поруке)
- Заједнички језик или код тј. систем договорених знакова. (Ružić, 1978:15)

Код читања сликовнице пошиљалац поруке је одрасли, а дете је прималац поруке. Графички знакови у сликовници и илустрације треба да наведу децу да разумеју *контекст*. Контекст представља заједничко искуство у вези са предметом поруке. Дете млађег узраста, које још није развило читалачке вештине, контекст може да разуме кроз илустрације које прате текст. Добром сликовницом би смо могли назвати ону која чини једну целину заједно са илустрацијом и текстом. Аутори и илустратори имају моћ да стварају нови свет маште и тиме привлаче дечију пажњу. Гледајући и слушајући текст сликовнице деца развијају фонолошку свесност. Уколико нека сликовница постане омиљена (што ће се уочити јер ће дете читати и више пута), дете почиње да примећује штампане слова и гледајући илустрације развијаће потребу за читањем, што је један од предуслова успеха у каснијем школовању. Илустрације, уметничке саме по себи, у симбиози са текстом преносе причу коју дете заволи да чује и касније само прочита.

Буквић – Пажин (2018) у једном од својих обраћања јавности наводи колико су јој сликовнице прошириле видике, а десиле су јој се у тренутку родитељства. Сливковница читача подстиче на едукацију, да бира квалитет, да партиципира са децом, да се надогради као личност. Сливковница јесте много више комерцијална форма од књижевност за одрасле и представља легитимну визуру да се више времена проведе са децом. Неоправдано сликовнице често су у друштву олако схваћене, без добрих рецензија доступне на сваком кораку. Међутим, и Буквић – Пажин (2018) истиче како је за добру сликовницу неопходан тим стручњака (аутора и илустратора, уредника, преводиоца, лектора) који међусобно сарађују, а да су деца та која прва тестирају сликовнице. Ритам у сликовници не сме да изостане, а исто тако превод мора бити адекватан како би дечија *дубока пажња* усталила своје место, што у времену технологија није лак задатак. „Добро осмишљена и реализована, нацртана и написана, а језички атрактивна када се чита наглас“ (Bukvić - Pažin, 2018:3).

Н. Вуковић истиче да је суд о васпитној и естетској вредности сликовнице афирмативан. Како је то литература са којом се дете прво сусреће, акценат је стављан на њено психолошко деловање. Дете кроз сликовницу улази у „тајну феномена уметности“ (Vuković, 1996:333). Са друге стране Бруно Бетелхајм је сматрао да сликовница сужава причу јер је илустрација већ садржи и на тај начин дечија машта остаје недовољно подстакнута. (Vuković 1996, према Bettelheim 1982:49).

Читалац мора да поседује истанчан укус и осећај за лепо, као и да препозна квалитет. Са сликовницом читалац може да одлети у уметнички свет, да оснажи машту и проникне у нове светове. Понекад и мало може да значи пуно. Онај ко своје написано дело намени млађој популацији, илустрације у њој му само иду у прилог.

Илустроване књиге никако не могу бити сликовнице. Илустрације које се појављују у књигама се искључиво надовезује на текст. У сликовници илустрација носи *наративну одговорност* и *значење се развија међусобним интеракцијама* речи и слике, па као такви, одвојени, губе смисао (Utaši, 2017:227).

Чудина-Обрадовић раздваја појам добре и кич сликовнице и наводи како да их одрасли препознају. Кич-сликовнице најчешће немају наведеног аутора илустрације и текста. Текстови су језички лоши и наивно детињасте. Слике су немаштовите, наспрам квалитетних сликовница чији је илустратор уметник који својим илустрацијама упознаје дете са новим световима. Текст у добрим сликовницама је смислен са кратким и једноставним порукама. (Čudina - Obradović, 2002:48).

1. ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1.1. Историјат сликовнице

Човекова потреба за осликавањем и преношењем слика које види јавља се још у доба неолита. У пећини Шове (франц. la grotte Chauvet) у Француској, пронађени су пећински цртежи фигура коња, бизона и предатора међу животињама. У пећини Ласко (франц. Grotte de Lascaux) у данашњој Француској цртежи представљају коња, бизона, говеда, јелена, планинске овце и других. Сви радови делују да их је цртала једна особа због своје уједначености. У пећини Алтамира, чувеном палеолитском налазишту, у данашњој Шпанији откривен је бизон осликан на пећинском зиду, на подлози која има испупчења, па даје још упечатљивији ефекат (Janson & Janson, 2005:50-53).

Зачетке визуелне уметности проналазимо и у одавно познатим гробницама у Старом Египту које су осликаване у боји, често као хијероглифи, са сценама из живота фараона.

Древни римски град Помпеја је уништен ерупцијом вулкана 79. године пре нове ере, али су археолошка налазишта пронашла фреске из тог периода. Фреске приказују живот у Помпеји (Janson & Janson, 2005:196). Приказане су и борбе гладијатора, а *хумор* се препознаје у сценама где је гладијатор приказан како моли за милост. Комичност се огледа по начину како подиже прст, а ране на телу су му приказане реалистично (Cunyu, 2021).

Када се проучава почетак настанка сликовнице, не може да се не обрати пажња на сцене на ремек делу римског вајарства, насталог 113. године наше ере, које представљају догађаје око Трајановог похода против Дачана. Назив му је Трајанов стуб (слика бр. 2) и налази се у Риму. Висина стуба са постољем је скоро 40 метара. Унутар стуба са степеницама може да попне на мању терасу. Цар је приказан у 60 сцена на стубу, а укупно је приказано 2500 људских фигура, величине 60-65 центиметара (Janson & Janson, 2005:196).

Слика бр. 2 Трајанов стуб у Риму

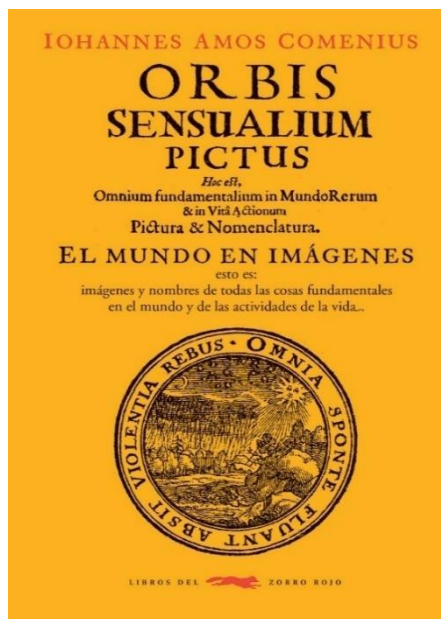
Извор: <https://jaarth.tumblr.com/post/148522891695/donji-deo-trajanovog-stuba-rim-106-113>

(преузето 10.11.2023.)

Књиге су у прошлости илустроване помоћу дрвореза, технике урезивања разних облика у дрвену подлогу. Главни процес илустрације било је гравирање, поступак урезивања линија, знакова, украса и ликова у тврду, обичну, равну површину прављењем бразди у њој. Касније се појављује литографија, графичка техника равне штампе са камених плоча.

Сматра се да су у Кини први изумели покретна слова од којих су писали речи. У Европи је велику прекретницу за приказивање сликовитих прича донело покретање Гутенбергове (Johannes Gutenberg) машине за штампање. Конструисао је штампарску пресу која је служила да се може штампати уједначено са обе стране пергаментa. Штампањем разних журнала развијао се и жаргон тог периода што је доводило до повећаног броја писаца који су своје радове могли штампати. Ликовна уметност је стварана за естетику и уметничко изражавање, графика је доносила нову врсту уметности. Кроз историју појавом штампе и издаваштва јавља се илустрација у часописима, дневним новинама, књигама за одрасле и децу (Kostić, 2021)

Средином 17. века Јан Амос Коменски (Jan Amos Komensky) је објавио претечу сликовнице (слика бр.3) намењену образовању деце „Чулни свет у сликама“ („Orbis Sensualium Pictus“). Књига се обрађала младима и покушавала је да им се приближи, па је уједно и била пробој на пољу образовања млађе популације (Academic, 2023).

Слика бр. 3 Претеча сликовнице

Извор: <https://librosdelzorrerojo.com/catalogo/orbis-sensualium-pictus/>

Преузето 10.11.2023.

Сликовница која сигурно мења ток развоја сликовнице је и сликовница из 19. века „Чупави Петар“ („Der Struwwelpeter“) Хајнриха Хофмана (Heinrich Hoffmann) која је дала својим хумором, текстом и илустрацијом наговештај за постмодерну сликовницу. За сликовницу је посебан значај развитак литографије, графичке технике, где се почетком 19. века појављује литографија у боји. Џон Тенијел (Sir John Tenniel) се 1865. године показао као одличан илустратор. Предивне илустрације нам је приказао у делу Луиса Керола „Алиса у Земљи чуда“ (Lewis Carroll „Alice’s Adventures in Wonderland“).

Један од најзначајнијих илустратора Гримових (Jacob Grimm, Wilhelm Grimm) бајки у Великој Британији у 19. веку је био Arthur Rackham. Илустровао је најлепше књиге за децу то времена, и не само за децу. Гледајући његове илустрације, тачно нас враћају у то романтично време зачетака бајки и њихових слика у боји (Harrington, 2017). Илустровао је многа дела као што су: „Петар Пан“, „Алиса у Земљи чуда“, „Гуливерова путовања“, „Езопове басне“.

Илустрације су му богате, препуне детаља, али и једноставне форме где је акценат на тамној силуети, спрам контраста беле.

Беатрикс Портер (Beatrix Potter) је 1902. године покренула револуцију у свету дечијих књига причама о Зецу Петру ("The Tale of Peter Rabbit") (слика бр.4). Истицала је нелогичност у штампи дечијих сликовница чија је величина била несразмерна дечијој руци. Инсистирала је да се дечија сликовница прилагоди његовом хвату руке. (Bukvić – Pažin, 2018:2)

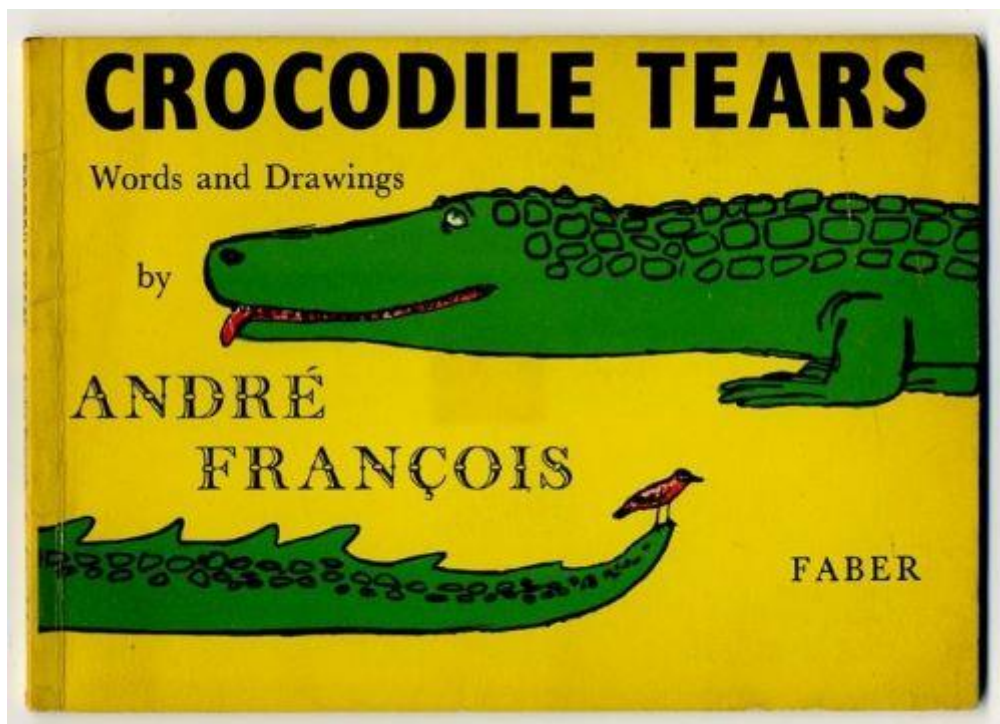

Слика бр. 4 Илустрација из сликовнице „Приче о Зецу Петру“

Извор: <https://pin.it/2uFFq9E> (преузето 10.11.2023.)

Еди Легранд (Edy Legrand) је значајан француски уметник који је стварао почетком 20. века. Био је и илустратор и остављао је своје радове у разним делима. Причу која је намењена деци „*Macao et Cosmage*“ илустровао је 1919. године. У књизи се раскошне илустрације сцена у природи протежу на обе стране и обухватају цео простор, са живописним оквирима на почетку приче и без празних, неилустрованих простора у сликовници. Фаворизовајући илустрације, Легранд је направио револуцију у дизајнирању дечијих књига.

Андре Фаркаш (Andrè François) је био илустратор из Румуније, мађарског порекла. Радио је као сликар и графички дизајнер, а највише је запамћен по цртању. 1954. године илустровао је књигу „Господар муха“ коју је написао нобеловац William Golding. Стање детиње напетости је занимљиво приказао кроз дело „Crocodile tears“ (слика бр. 5). Интересантно је како овај уметник у сликовници протеже тело крокодила са обе отворене стране, као и на корицама књиге. Доминирају боје црна, црвена и зелена. Облик сликовнице која има узак, дугуљаст формат и до данас је остало непоновљиво.

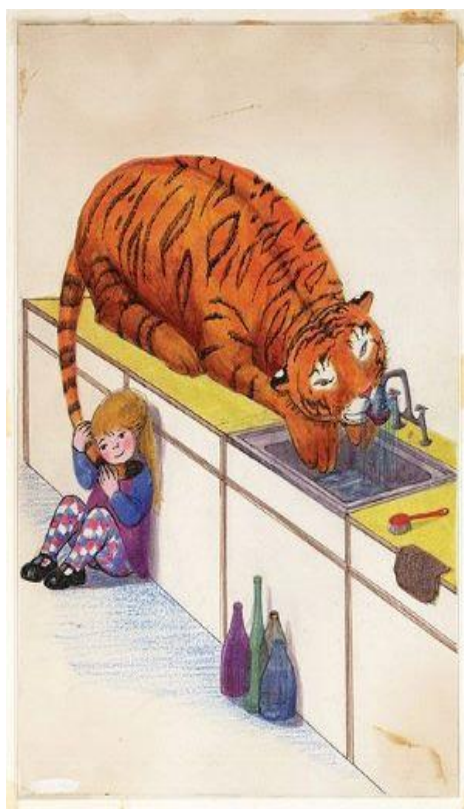
Слика бр.5 Насловна страна сликовнице

Извор: <https://pin.it/5msORFV>

(преузето 10.11.2023.)

Џудит Кер (Judith Kerr) која је 1968. је написала и илустровала сликовницу „Тигар који је дошао на чај“ („The Tiger Who Came to Tea“) направила је велики искорак визуелне уметности. На насловној страни девојчица јаше тигра и шири руке као да је срећна и са друге стране корица наслоњена на тигра, пије сок на сламчицу. Тигар као песонификација дечијих страхова, већ наговештава да је укроћен, а сликовница даље показује и како. Сливковница текстом и илустрацијом аутора приказује тигра који непозван долази код девојчице на чај. Слика прати текст, а оно што се није наведено у наративу, осликава илустрација. Девојчица, у сликовници Софи, иако зачуђена, прихвата тигра као госта. Прича почиње у дому девојчице Софи, која са мамом пије чај, када долази тигар. Текст је кратак и илустрација доминира над њим. Мајка се пита ко би то могао бити и као што сликовница приказује разрешење недоумице, то није ни млекација, ни дечак из бакалнице, нити тата. Следећа илустрација приказује како Софи, леђима окренута стоји испред великог штрафтасог тигра. Тигар се културно извињава и пита да ли може да уђе на чај јер је јако гладан. Нонсенс у илустрацији нешто наговештава. Док седи на столици и пије чај, Тигру висе ноге са столице као и код Софи. У наредним сценама Софијина мама нуди тигра сендвичима и он их гута све. Софи га нуди и погачицама

јер јој тигар делује гладно. Илустрација која прати текст је са десне стране, а на следећој страни приказује Тигра како пије чај из чајника, пошто је све појео. И ту се Тигар тек загрева за гозбу која следи: поједе све залихе, и воду из судопере (слика бр. 6) и вечеру Софиног тате. Када захвални Тигар одлази, тата се враћа кући и забринуту маму и Софи води на вечеру. Кер је водила бригу о сваком детаљу који прати и наговештава причу. Боје на илустрацијама су јаке и живописне, а гардероба коју носе приказује моду шездесетих година. Илустрације приказују срећну породицу која заједно корача (несвакидашњи приказ за то време) осветљеном улицом. На крају приче мама и Софи се враћају из продавнице са намирницама и надом да ће Тигар можда опет да дође, али Тигар не долази. Кер то вешто илуструје сликом Тигра који је у даљини и окренут је читаоцу леђима. Илустраторка кључне моменте у сликовници приказује преко обе отворене стране сликовнице, у сценама када Софи грли Тигра, прихватајући га таквог какав јесте и моменат у илустрацији када Софи са родитељима иде у ресторан чиме руше тадашње стереотипе.

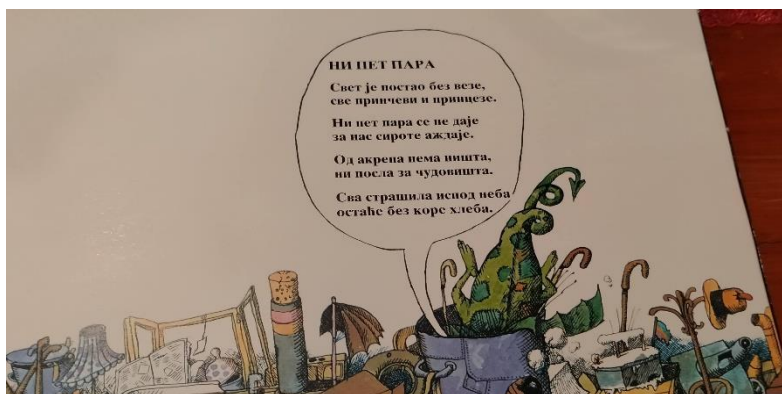
Слика бр. 6 Илустрација из сликовнице Џудит Кер

Извор: <https://pin.it/T4iIlUM> (преузето 10.11.2023.)

Савремене сликовнице су препознатљиве по новом, несвакидашњем облику. Кроз своју занимљиву типографију савремене сликовнице се издвајају од класичних. Још једна од њих је

„Лав у Паризу“ („Lion in Paris“) коју је 2006. године написала Беатриче Аламања (Beatrice Alemagna). Тема је дирљива и говори о отуђености једног лава у великом граду. Илустрације су у њој пуне асоцијација и детаља.

Међу ауторима са наших простора истиче се сарадња аутора Љубивоја Ршумовића и илустратора Душана Петричића. „Још нам само але фале“ је сликовница препознатљива по аутентичним илустрацијама великог спектра боја, интересантним решењима која се надовезују на текст као и доминантним хумором и песника и илустратора. Песме у књизи наговарају децу да се не плаше ала, змајева и других бића (слика бр.7). Петричић илустрацијама, а Ршумовић римама вешто ослобађају децу страхова, уз отворени хумор и приказ ситауација које се не догађају само деци већ и алама. Преносећи дечије бриге на хартију, кроз ликове којих би деца требало или не, да се плаше, оба носиоца ове сликовнице вешто кореспондирају читалачкој публици.

Слика бр. 7 Текст и илустрација из сликовнице „Још нам само але фале“

Добра сарадња се огледа и у делима ауторке Јасминке Петровић са којом илустратор Драгослав Боб Живковић износи пред читалачку публику оригинална решења. Иако дуго непризнат или оспораван међу уметничким светом, Боб је успео да Музеј примењених уметности у Београду напуни стрипом. Критичари за илустрације наводе да су гротескне и пренаглашене, али неоспорно те илустрације воде дијалог са књигама. Јасминка, као текстописац, уколико неки појам и изостави у набрајању, Драгослав се надовеже сликом на текст.

У савременом друштву и брзом протоку информација, у мору маркетиншки понуђених издања, стручњаци пажљиво бирају дела која могу да препоруче читаоцима. Том Толкин (Tom

1.2. Илустрација

Свако од нас се барем једном осетио као да се налази на свечаности за читаоце, прелиставајући књиге са уметничким илустрацијама.

Илустрација може бити цртеж, фотографија, слика или други облик уметности којим илустратор читаоцу представља одређени текст. Под широким појмом илустрације илустратор може да:

- да лице главним јунацима у причи
- објасни „корак по корак“ неки поступак
- допуни неки текст
- побољша разумевање текста
- појача доживљај прочитаног
- учини лепшим изглед корица књига, новина, часописа, постера, реклама

Илустратори за стварање својих слика најчешће користе оловку и туш, водене боје (слика бр. 9), уљане боје, пастел, дрвене гравуре.

Слика бр.9

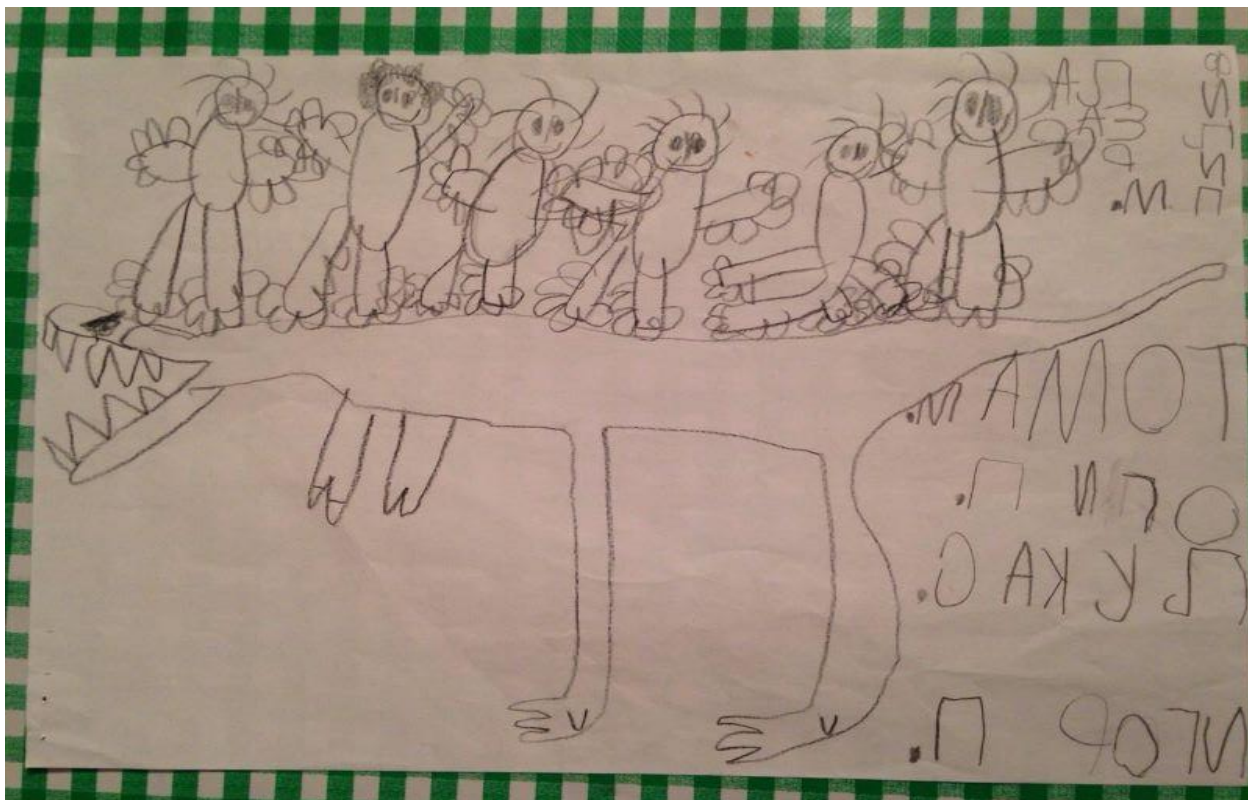
Илустрација воденим бојама у сликовници („*I want my hat back*“, Jon Klassen, 2011.)

1.3. Ликовни утицај на развој ране писмености

Код деце се већ око осмог месеца живота развија хват ситнијих предмета палца и кажипрста (пинцет хват) и настаје фаза шкрабања. Већ око друге године долази до латерализације (не потпуне) и дете се полако опредељује да више користи једну руку, па се у том периоду јавља способност повлачења вертикалне и хоризонталне линије. Деца око треће године живота су способна да опонашају цртање круга. Око треће године и касније, дете може да држи оловку са три прста, али са мањом прецизношћу. Око четврте године дете уме да нацрта квадрат, а касније и троугао што се доводи у везу са овладавањем писања слова. Нишевић и Маринковић (2017:84) истичу да би требало да поступно пратимо редослед цртања облика због процене развоја моторике и каснијег описмењавања деце. Деца лакше усвајају слова са вертикалним и хоризонталним линијама, док учење писања слова са дијагоналним линијама долази након тога. Неки стручњаци су мишљења да дете на предшколском узрасту треба да научи да држи правилно оловку, али не и нужно да научи да пише.

Дете после треће године, правилно држећи књигу у усправној позицији, у имагинарној игри опонаша читање и показује је „лутки“. Док му се читају приче, дете и слуша и посматра израз лица одраслог који својом *фацијалном експресијом* такође комуницира (Рот, 2004), а касније и само то „стање“ опонаша.

Проучено и доживљено уз сликовницу дете графички представља цртежом на папиру. Интересујући се за слова, покушава да их прецрта и препише написано. У почетку реч „мама“ пише са лева на десно као „амам“. У свакодневној пракси у вртићу потврђује се да деца поведена илустрацијама у сликовницама, оживљавају их на свој начин и персонализују их, развијајући и рану писменост (слика бр.10). Слово С пише обрнуто, са полукругом окренутим на леву страну. При првим рапчлањавањем речи на слоге, дете покушава да напише, изостављајући понеко слово, најчешће вокал (трава нпр. ТРВА). Речи које се међу првима пишу, долазе са развојем дететове слике о себи, па су то лично име, као и речи мама и тата које пише присећајући се целине речи. Из окружења дете у предшколском узрасту бира другове са којима чешће улази у интеракцију и размењује искуства, тако да су њихова имена прва која жели да научи да напише (слика бр.10), поред имена своје породице. (ур. Baucal, Anđelković, 2012).

Слика бр. 10 Почетна писменост на дечијој илустрацији, пример из личне праксе

Сензорни развој је битан за упознавања света око себе, као и бића у околини која нас окружује. Деца, богатећи своје сензо-моторно искуство развијају и осећај за музику, ликовни израз и осећај за лепо. Око друге године дете почиње да разликују основне боје (жуту, црвену и плаву) као и изведену зелену боју. Око пете године познавање спектра боја се допуњује, деца разликују нијансе боја и именују их (Nišević & Marinković, 2017:87).

Између стихотворства и ликовног изражавања постоји паралелизам и дете се једнако радује изражајима које ствара. Карактер ликовности ствара нове могућности код развоја ране писмености код деце. Ликовни изражаји код израде плаката, позивница, маски, честитки, насловних корица сликовница су неке од активности које могу да подстакну писменост. Деца воле експериментисање са разним материјалима и подстицање кроз елементе графике, гравир на картону, гравирани пастел, фротаж, монотипију, као и ликовне технике где се употребљава колаж и друге врсте папира. Цртајући разне знакове, симболе (слика бр 11.), шеме, мапе као и слободне цртеже деца се припремају за *акт писања* (Zgombić, 1979:73) који их очекују у Основној школи.

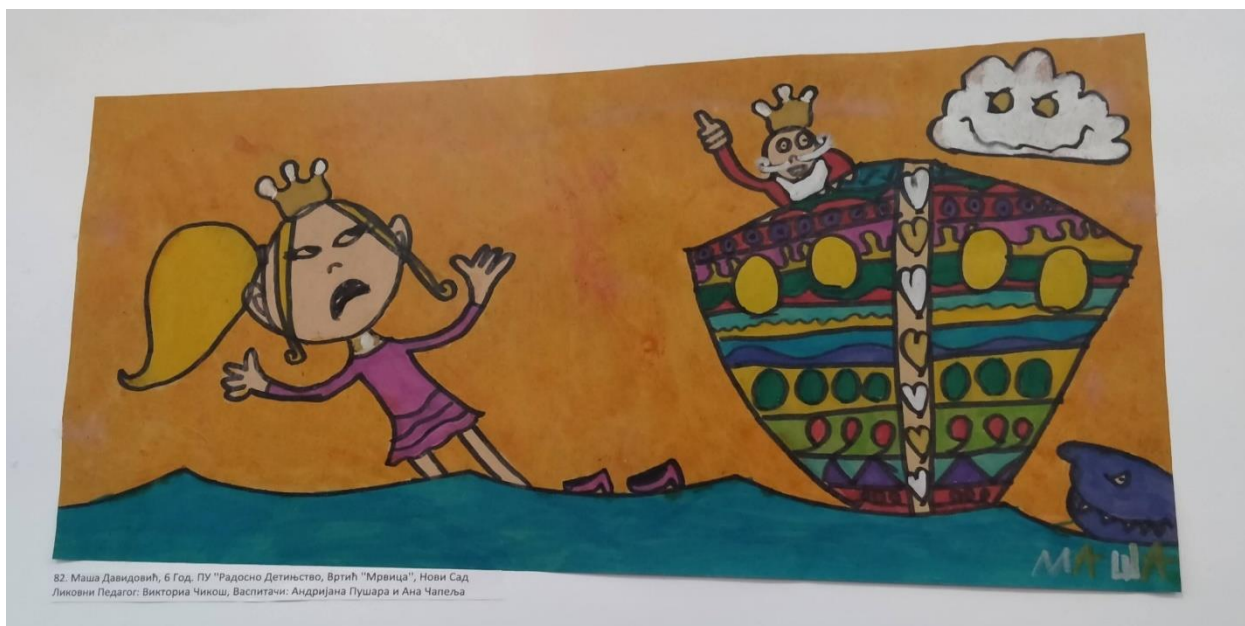

Слика бр.11 Игра осмишљена након читања сликовнице (пример из личне праксе, вртић Мрвица, група пред полазак у школу, Нови Сад)

Ликовни уметници и педагози истичу да се крајем 20. и почетком 21. века предграфичке и графичке технике слободније комбинују под утицајем васпитача, који за циљ имају развој графомоторичких способности деце најмлађег узраста (Танкосић, 2022).

Слика бр. 12 Нађа и Кађа из песме Душка Радовића „Замислите“ (вртић „Мрвица“, Нови Сад, група пред полазак у школу, васпитачи Ана Чапелја и Андријана Пушара, 2022.)

Слика бр. 13 Илустрација песме „Замислите“ Д. Радовића (пример развијања предчиталачких вештина у раду у групи пред полазак у школу, вртић „Мрвица“, Нови Сад, 2022.)

Слика бр. 14

Илустрација песме „Замислите“ (пример из личне праксе, вртић „Мрвица“, Нови Сад, 2022.)

За овладавање вештине писања неопходан је развој ситне моторике. Родитељи од најранијег узраста могу децу да подстичу да се сама облаче и обувају, закопчавају дугмад, провлаче пертле, да држе кашику, користе прибор за јело, чисте воће. У предшколском периоду деца најчешће лепе, сецкају, манипунишу боцкалицама, нижу перле, вајају, играју се песком, пластелином, тестом и на тај креативни начин јачају мишиће шаке. Деца воле ликовни израз, и понекад и када им се рука замори, сама мотивишу себе да наставе, не би ли цртеж добио завршницу. Дечији цртежи оснажују дете за касније описмењавање. Повлачењем линија на папиру, косих, усправних, кривих, затворених и отворених дете развија своје предчиталачке вештине писања, као што су примери из моје личне праксе са децом у вртићу „Мрвица“ у Новом Саду чији су радови били изабрани јуна 2022. за изложбу „Поштована децо, замислите“ Центра за ликовно васпитање деце и омладине Војводине (Слика бр. 12 - 15).

У сликарству оловка се користи за скице. Када се ова техника развије, цртежи постају права уметничка дела. Користећи и манипулишући оловком, као и тушем дете ствара погодно тло да развије координацију покрета око-рука, развије мишиће, прецизира ликовни изражај и развије ситну моторику шаке. (Nikolić, ур. Baucal, 2012).

Дететова способност орјентације на папиру или празној површини (далеко, близу, лево, десно, горе, доле, у средини. између...) и разумевање просторних односа се најбоље увежбавају цртежима мердевина, цигала на зидовима, цреповима куће, као и исцртавањем ситних детаља на појавама, предметима, биљкама и животињама. Уз овладавање писања дете се учи самосталности, тачности, истрајности. Развијајући вољу и жељу да своју машту оловком пренесе на папир дете изграђује у себи личност која ће и касније бити оснажена на комплексније задатке. Правилно седење, положај тела који дете заузима приликом писања или цртања, су у доброј вези са прецизношћу покрета којим се овладава. (Каменов, 2006)

Слика бр. 15 Цртеж „Страшни лав у песми Душка Радовића“ представља један од начина развијања ране писмености и просторне орјентације кроз ликовне радове (вртић „Мрвица“, Нови Сад, васпитачи Ана Чапеља и Андријана Пушара, 2022.)

1.4. Рана писменост

„Рана писменост се развија у подстицајном језичком окружењу кроз активности у којима различити начини симболичког бележења и писана комуникација имају сврху у самој активности, а не кроз издвојено подучавање деце у читању и писању.“

(Основе програма предшколског васпитања и образовања, 2019)

Развој писмености је дуготрајан процес који подстиче развијање целокупне дечије личности и свих њених компонената. Аутори Манојловић и Младеновић (2001) истичу да се код деце до седме године већ развија слушна перцепција толико да деца овладају разликовању свих гласова матерњег језика (стр.199). За каснија усвајања вербалних знања попут причања и препричавања је важно да се од најранијег узраста дете окружи причама које му одрасли читају. У најранијем узрасту први показатељи и предуслови за развој писмености су однос према књизи и другим продуктима писане речи. До осамнаест месеци живота дете већ увелико показује интересовање за књигу, посматра корице, гледа је и носи по стану као нешто лично. (ур. Baucal, Anđelković, 2012). Сливница је први материјал који се разгледа, где се уочавају слова, која изговорена, постају приче које дете жели да чује, поново и поново. Окрећући странице дете примећује да су нумерисане, да прича има свој почетак и крај. Такође, листајући сликовницу дете примећује просторне односе у тексту, да се чита са лева на десно, од горе ка доле. У одређеним сликовницама текст се протеже на обе отворене стране, на неким илустрацијама.

Писменост подразумева способност *читања, писања и разумевања написаног* на језику који се говори. У предшколском узрасту деца развијају свест да су речи писана верзија говора. Способност означавања појмова знаковима, симболима представља увођење детета у свет описмењавања. *Фонемска свесност* јесте „могућност детета да свесно разликује гласове у речима, њихов број и положај, те свесно размишља о структури речи, и мења је испуштањем, додавањем, заменом и преокретањем гласова“ (Čudina - Obradović, 2014:114).

Деца рано почињу да се играју гласовима, звуцима и артикулацијом гласова. Гласови су детету ствар са којом се поиграва, истражује граматичке форме. Препознавање рима и слогова деци постаје интересантно у најранијем предшколском узрасту и представљају *фонолошку свесност*. Дете рано открива ритам и мелодију у језичким целинама, почиње да ствара одређене врсте песама. Песнички изражаји старије деце подсећају на цртеже, а ти стихови цртежи наговештавају да се језик прилагођава ствараоцу чулног и емотивног доживљаја света.

Читање захтева дозивање познатих слика, обраду добијених информација, повезивање онога што се чује и симбола који везујемо за тај глас. Вучемило (2023) у свом завршном раду „Увјети за развој ране писмености дјече предшколске доби“ наводи да је читање процес дешифрирања, и кад се шифра научи, деца имају прилику да развијају вештину којом касније остварују лични, успех у школи као и професионални успех (стр. 6).

Писање је надограђена вештина над вештином читања. Записивањем слова, шифрирањем речи дете развија способност мишљења, памћења, повезивања, развоја перцепције и просторних односа, као и реализовање и усмеравање покрета руке. У процесу писања дете истовремено написано слово надовезује на следеће и размишљајући, од смислено нанизаних гласова прави реч коју касније претвара у реченицу.

Рана писменост подразумева шест вештина (Vučemilo, према Kuvač Kraljević, Lenček, 2012) :

- Фонолошка свесност
- Именовање/препознавање слова
- Речник
- Причање прича (наративне способности)
- Интерес за штампу и концепт штампе

Сликовнице у великој мери могу да подупру развој дечијег речника. Неке од игара које су у предшколском периоду пожељне да се играју са децом су: проналажење првог и последњег слова у речи, проналажење смешних и необичних речи, проналажење речи које су сличне једна другој, грађење нових речи додавањем наставака, тражење најкраћих и најдужих речи, настављање речи како би се испричала прича, бележење нових речи, као и непознатих.

Последњу деценију све је више практичара који подржавају стимулисање препознавања слова и написаних речи. Познато је да се код даровите деце рано развија интересовање за читање (нека почну да читају око друге године), али деца која имају добар подстицај околине и пре свега родитеља могу рано да се описмене. (Čudina - Obradović, 2002).

Једна од практичара у раду са децом је и Марија Аурелија Тумбоконт (Maria Aurelia Tumbokon), васпитач у Њујорку чија су лична деца почела да читају пре пете године. Своју стручност и искуство дели са широм публиком (Tumbokon, 2022). Неколико смерница којима се води за рано описмењавање је пре свега време проведено у читању детету, али не само сликовница, већ и свих натписа који нас окружују у дому, на улици, на производима, улазима, зградама и осталом. Тумбоконт сматра да децу треба окружити различитим облицима писане форме, још у најранијем узрасту да рукују штампом, да им певајући указујемо на слова. Док

се читају сликовнице може се детету указивати на прво слово, велико слово, исто слово и сличне речи. Изговарати се може и слово по слово у речи или говорити у слоговима. Дете ће визуално памтити написано уколико се на ствари у окружењу налепе картице са речју која тај појам означава. (Tumbokon, 2022).

Стављајући акценат на срединске услове којима је дете окружено, подстакнуто, да би се показали одређени детаљи и описали понашање детета, знање можемо да поделимо на: когнитивни, социјални, емоционални и физички развој. Међутим, како детету треба да приступамо холистички, целовитим приступом јер су сва учења интегрисана, тако не би требали да делимо подршку коју нудимо детету, већ да га посматрамо целовито и неодвојиво. (Antić, Pešikan, ur. Baucal, 2012:94). Игра треба да остане најважнији облик активности детета, а оно ће кроз подстицајно окружење, свакодневне прилике, ритуале читања, блиске односе и пажљиво биране материјале који му се нуде оснаживати своје могућности, развијати машту и јачати компетенције.

2.МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Предмет истраживања

Предмет истраживања је испитивање утицаја сликовница на рану писменост деце предшколске доби.

2.2. Проблем истраживања

Проблем истраживања је да ли сликовнице утичу на развој писмености деце, према личном, искуственом мишљењу испитаника, односно родитеља.

2.3. Циљ истраживања

Циљ истраживања је испитивање и потврђивање начина како сликовница утиче на развој ране писмености код предшколске деце.

2.4. Задаци истраживања

Полазећи од наведеног циља истраживања, формулисани су следећи задаци:

1. Испитати мишљење родитеља деце о проблему истраживања, кроз упитник (питања су у прилогу)
2. Упоредити и дискутовати добијене резултате са већ постојећим теоријским сазнањима о теми која се испитује у овом истраживању

2.5. Хипотеза истраживања

Општа хипотеза истраживања јесте да сликовнице имају позитиван утицај на рану писменост деце предшколског узраста.

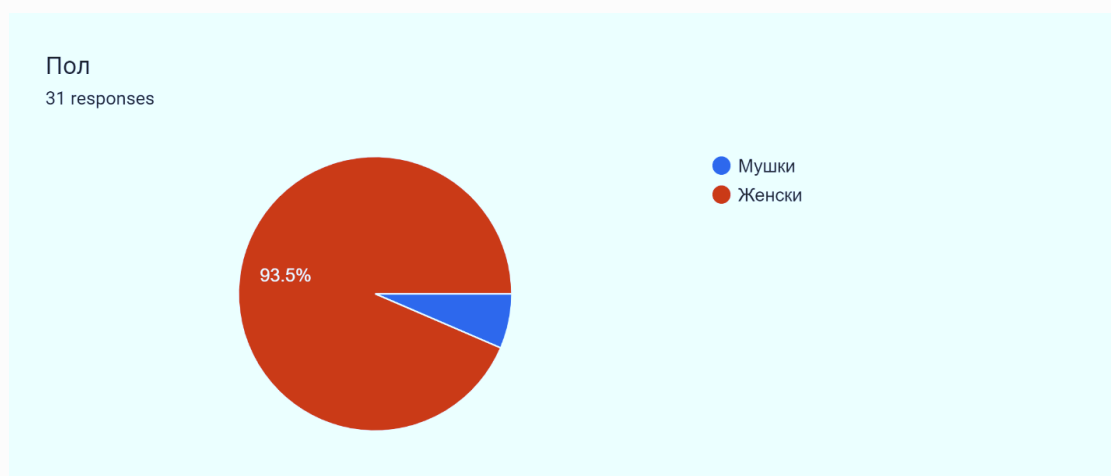
2.6. Методе, технике и инструменти

Метода која је коришћена је квалитативно-дескриптивног карактера.

Инструмент за прикупљање података је интернет упитник. Упитник је састављен од тринаест питања, од којих су десет питања са понуђеним одговорима (затвореног типа), док су три питања отвореног типа- једно које захтева кратак одговор и два питања на које је потребно дати дужи одговор-мишљење испитаника. Упитник је представљен у прилогу.

2.7. Узорак истраживања

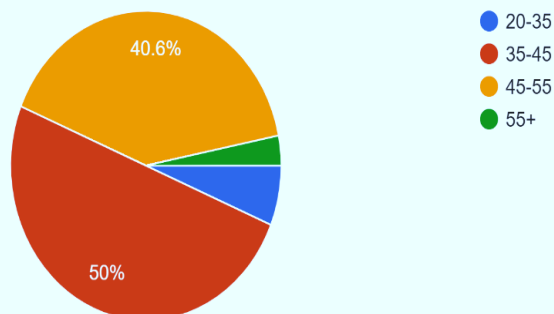
У оквиру истраживања испитан је пригодан, циљани узорак. Узорак чини укупно 31 испитаник, и то родитељи чија су деца стара најмање 5 година. Разлог оваквог одабира узорка је тај што су испитаници требали да дају лични став, спрема свог искуства на тему овог мастер рада, односно да ли сликовнице имају утицаја на рану писменост њихове личне деце.

Дијаграм бр.1 Графички приказ пола испитаника

На основу питања везаног за пол испитаника, дијаграмом бр.1 је приказано да је већина од 31 забележеног одговора била женског пола 93,5%, а остало 6,5% мушкарци.

Старост
32 responses

Дијаграм бр.2 Графички приказ старосне доби испитаника

На основу резултата приказаних у дијаграму бр.2, 50% испитаника је узраста између 35 и 45 година, 40,6% испитаника је узраста 45 до 55 година, а мањи број чине родитељи узраста од 20-35, 6,3% и 3,15% родитељи 55 година и више.

2.8. Организација и ток истраживања

Прикупљање података је спроведено у јануару 2023. године.

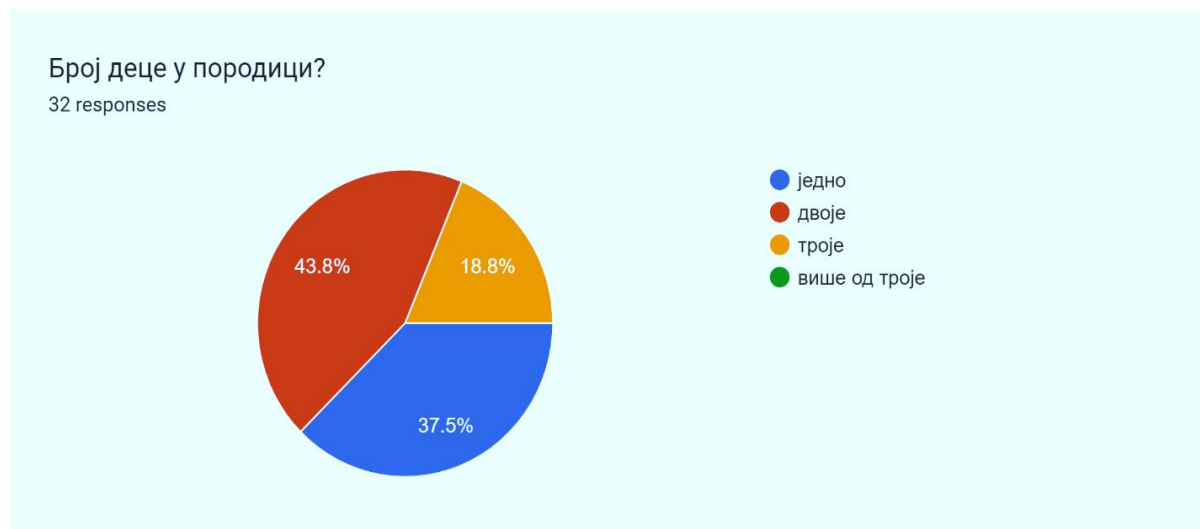
Подаци су прикупљени у онлајн форми, користећи упитнике из Google обрасца. Линк ка упитнику дистрибуиран је родитељима путем Вибер апликације и електронске поште.

2.9. Приказ и обрада података

Подаци су обрађени у Ексел програму. Резултати су приказани кроз пита дијаграме који приказују одговоре у процентима. Одговоре где је потребно уписати кратак одговор биће преписана или наведена како су и написана у наративу.

3.0. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ЊИХОВА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

У овом одељку ће бити приказани добијени резултати истраживања, појединачно за питања из упитника од броја 3 до 13, приказаних у прилогу, како би се уочио и анализирао њихов статистички значај.

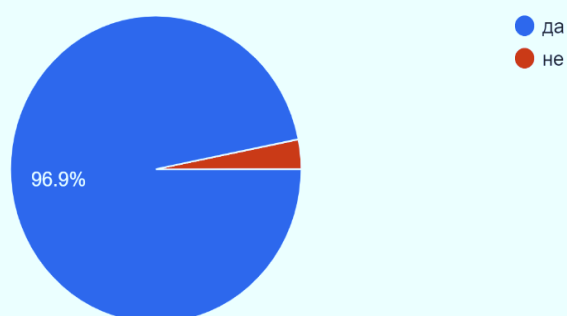
Дијаграм бр.3 Графички приказ бројности деце у породици

На основу добијених одговора једно дете има 37,5% испитаника, двоје деце има 43,8% испитаника и троје деце има 18,8%. За одговор „више од троје деце“ није се изјаснио ни један испитаник.

На питање „Колико година има Ваше најстарије дете?“ одговори су били најразличитији: 4, 5, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 21, 22, 23 године се изјаснио по један испитаник, а по два испитаника се изјаснило да им је најстарије дете 6, 7 или 9 година. Одговори нам показују да су испитаници одгајали децу у различитим периодима. У упитнику су наводили да им најстарије дете већ одрасла особа.

Да ли сте користили сликовнице од најранијег узраста Вашег детета?

32 responses

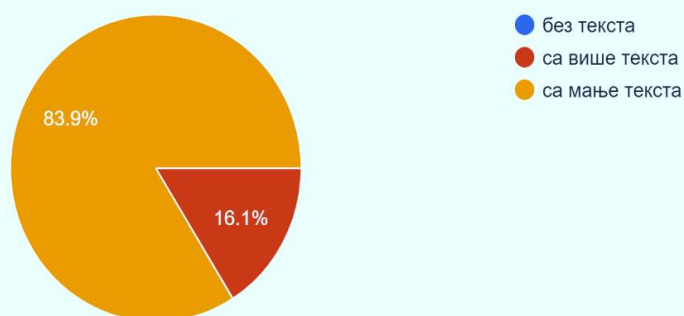
Дијаграм бр.4

Графички приказ коришћења сликовница од најранијег узраста детета

Потврдан одговор на питање „Да ли сте користили сликовнице од најранијег узраста Вашег детета?“ дало је 96,9%, док је 3,1 % испитаника је одговорило одрично.

Да ли сте код одабира сликовнице бирали ону са текстом?

31 responses

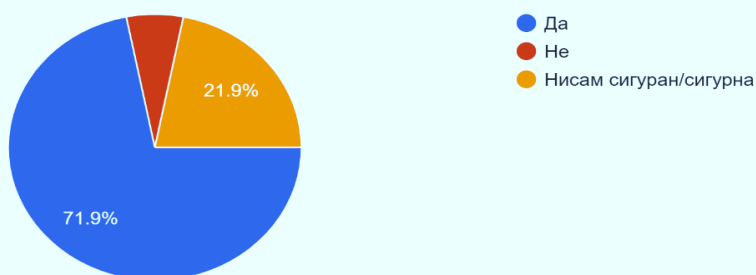
Дијаграм бр.5

Графички приказ избора сликовнице са или без текста

На основу дијаграма бр.5 видимо да је 83,9% испитаника брало сликовнице за децу са мање текста, а 16,1% испитаника се изјаснило за сликовнице са више текста. За одговор „без текста“ није се одлучио ни један испитаник.

Да ли је нека сликовница подстакла Ваше дете да препозна слова у њој?

32 responses

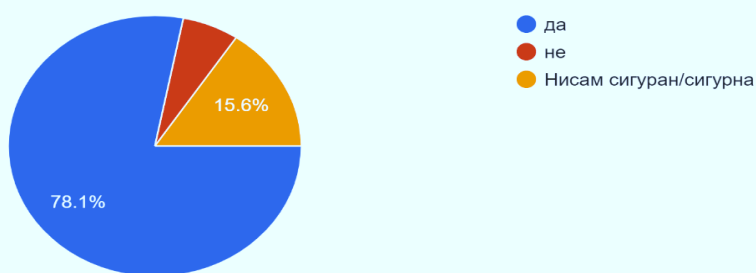
Дијаграм бр.6

Графички приказ испитаника у процентима који сматрају да је сликовница подстакла дете да препозна слова у њој

На основу дијаграма бр.6 изјаснило се 6,3% испитаника да сликовнице нису подстакле да дете препозна слова у њој. 21,9% испитаника нису била сигурна у одговору, а 71,9% испитаника се изјаснило да одређена сликовница јесте подстакла дете да препозна слова.

Да ли је Ваше дете пожелело да само прочита неку сликовницу?

32 responses

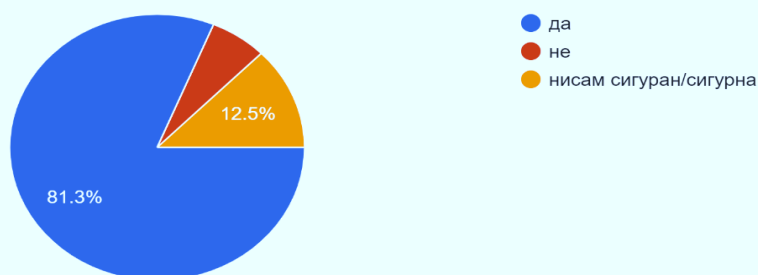

Дијаграм бр.7

Графички приказ испитаника у процентима који сматрају да је њихово дете пожелело да само прочита неку сликовницу

6,3% испитаника се изјаснило да њихово дете није пожелело да само прочита сликовницу. 15,6% испитаника није било сигурно, а 78,1% испитаника се изјашњава да је њихово дете пожелело да само прочита одређену сликовницу.

Да ли су неке илустрације у сликовници подстакле Ваше дете да прочита речи у њој?
32 responses

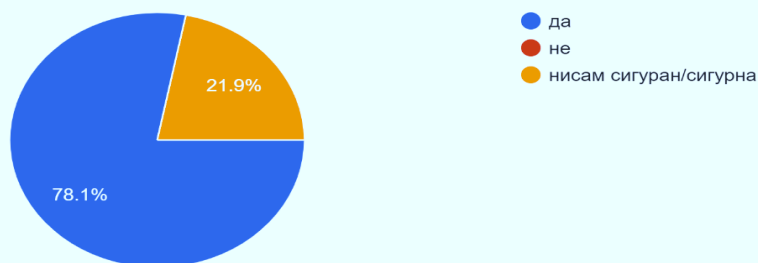

Дијаграм бр.8

Графички приказ испитаника у процентима који сматрају да је сликовница подстакла њихово дете да прочита речи у њој.

Дијаграм бр.8 приказује да 6,2% испитаника сматра да сликовнице нису подстакле њихово дете да прочита речи у њој. 81,3% испитаника сматра да сликовница јесте подстакла дете да прочита речи у њој, а 12,5% испитаника није сигурно.

Сматрате ли да сликовнице утичу на развој ране писмености код деце?
32 responses

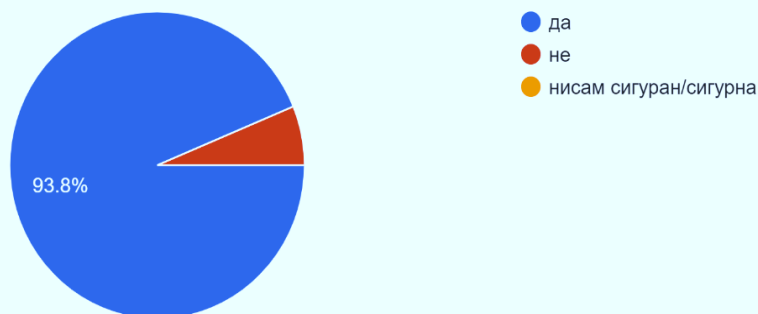
Дијаграм бр.9

Графички приказ испитаника који сматрају да сликовница утиче на развој ране писмености код деце

Код одговора на питање да ли испитаници сматрају да сликовница утиче на развој ране писмености (дијаграм бр.9) код деце 78,1% испитаник је дао потврдан одговор, 21,9% испитаника није било сигурно. Међу одговорима није било оних који су се изјаснили за одричан одговор.

Да би сте препоручили другим родитељима да читају деци сликовнице?

32 responses

Дијаграм бр.10

Графички приказ испитаника који би препоручили другим родитељима читање деци

Дијаграм бр.10 приказује да се 6,2% испитаника изјаснило да не би препоручило другим родитељима да читају деци сликовнице, а 93,8% се изјаснило да би.

На питање: „Да ли сматрате да су у сликовници подједнако битни текст и илустрација?“ испитаници су се код потврдног одговора дали детаљнији опис:

- Зависи од детета
- Зато слике изазивају машту и прате заплет
- Да, текст допуњује илустрације и обрнуто.
- Да. јер се текст и илустрација међусобно допуњују, добијају се различите информације али о истој теми
- Наравно!
- Стимулише се и кроз симбол и кроз слике, а обрада је другачије локализована у ЦНС-у.
- Илустрација која прати текст наводи дете да продуби маслу а текст који му читамо дете заинтересује, јер кроз њега сазнаје много више од саме слике, и тако добија жељу да само прочита даљи ток у причи.
- Илустрација ради визуелизације и буђењу дечје креативности, а текст ради препознавања слова као врсте симбола којим се служимо.
- Да, текст и илустрација се допуњују и пружају деци лепши доживљај саме приче....

- Да, навикне се на читање књига, у почетку постоје сликовнице, а касније и књиге са илустрацијама
- Деца ће лакше запамтити причу коју су чули ако је пропраћена одговарајућом илустрацијом, тако да ће одмах имати асоцијацију на неки део приче чим поново види одговарајућу слику.
- Да, због симбола... рана писменост.
- Да, зато сто на тај начин постоји могућност да покажемо слова нашој деци и како се пише реч.
- Важни су подједнако, јер на тај начин дете повезује слику и текст у целину.
- Када су млади, не умеју да читају, па им илустрације помажу да схвате причу у сликовници.
- Да, да би родитељи могли да прочитају.
- Мислим да је интересантније и узбудљивије развијати се.
- Да, битно је на први поглед да се заинтересују.
- Подстицање писмености и развој маште и креативности
- Текст је важан за развијање говорних вештина код деце у раном узрасту, као и повезивање слика са читањем текста! Дobar избор сликовница је изузетно важан!
- Да би се боље разумела прича.
- Зато што мало дете лакше прати и усцаја кроз слике
- Поред лепих илустрација дете подједнако заинтересује и интересантна прича.
- Важан је и визуелни ефекат.
- Да. Везали су се за карактере и желели да прочитају о њиховим авантурама.

На питање: „Наведите нам неке сликовнице које су на Ваше дете имале утицај“ испитаници су навели следеће одговоре:Сликовнице о животињама

- Много њих.
- Маца Папучарка, Грозоново дете, Шта све Ана зна...
- Штрокави Ђура, Још нам само Але фале, Невидљива птица, The Gruffalo, Видовите прице, Мали добри вук, Where is my hat, Кртица којој се неко покакио на главу, Who is hiding
- Неке искачуће сликовнице- о возовима, аутомобилима, чудовиштима, сликовницама- Груфало, ... Не сјећам се

- Песме Ј.Ј. Змаја, Како ухватити звезду, Лоптица скочица, Мој тата и ја, разне сликовнице са илустрованом животињом, занимања, пољопривредне машине где је испод сваке слике њено име итд.
- Хајди
- Још нам само але фале
- Из цртаћа ликови
- Свако од деце је имало своју омиљену сликовницу. Једно од деце је највише волели Ивицу и Марицу.
- Животиње, 4 годишња доба, бајке....
- Вулканчић „Медведићи“, „Зечићи“ итд
- Пепељуга, Сливовница са њеним именом у новогодишњој авантури
- Сливовнице Завода за уџбенике, жбуње пужева, супротности, бројеви... Као и све бајке на сликама.
- Мачка у Чизмама, Пинокио, Петар Пан, Дамбо.
- Фарма, Три прасета, Црвенкапа, Пепељуга и ...
- Слике о препознавању предмета, домаћих и дивљих животиња, биљака, облика, текстура, боја, првих речи, енглеског за децу, бајки за најмлађе, басне, диносауруса, са налепницама, са вежбама за моторичке способности.
- Добра мама кока, Црвенкапа, Ружно паче
- Издање сликовнице „Плави зец“
- Три Прасета, Успавана Лепотица...
- Дизнијеве петоминутне приче, Прутко, Авантуре малог пингвина и још много тога
- Животиње са фарме, Боје, Облици....
- Све је дозвољено! Само храбро! Аутори су: Неле Мост и Анет Рудолф
- Вук и три прасета
- О животињама, Коза и седам јарића, Ивица и Марица, Црвенкапа. Три прасета.....
- Креативни центар
- Oxford Reading Tree, Biff, Chip & Kipper by Roderick Hunt and Alex Brychta; Mon Coffret Premieres Lectures Montessori; Richard Scarry stories, The Barefoot Book of Children, Usborne Books (look inside, читали смо им када су били мали); La Cabane Magique; Enid Blyton.

ЗАКЉУЧАК

У истраживању у којем је учествовало 32 испитаника потврђена је хипотеза да сликовнице утичу на развој ране писмености код деце предшколског узраста. Пригодан узорак испитаника је у већини одговора бирао одговоре који показују да су се деци нудиле и читале сликовнице на најранијем узрасту и исте су утицале на рани развој и описмењавање деце.

Читалачка писменост спада у три домена (пored математичке и научне) према којима се реализују и спроводе на сваке три године ПИСА (програм за међународну процену ученичких достигнућа) тестирања. Резултати наше земље нису репрезентативни и стручњаци сматрају да су потребне корените промене. Учитељи се последњих година сусрећу са слабијом пажњом ученика, недовољном концентрацијом. Потребне су промене које би обухватале и предшколски период и едукацију родитеља. ПИСА тестови нису једини релевантни показатељи квалитета образовања, али могу да укажу на проблематику. „Бити писмен за живот и функционисање у савременом друштву, много је више од читања и писања“ (Kostić & Rajović, 2020).

Иако није једини извор развоја ране писмености код деце, сликовница јесте битна и често револуционарна. Како ћемо бирати коју ћемо сликовницу детету понудити, зависи и од дечијих интересовања и личног когнитивног и емоционалног развоја самог детета. Сликовница, њен текст и илустрација у договору једног са другим, подстиче дечију радозналост, активира центар за говор и може да подстакне дете да препричава, показује, поставља питања и доноси закључке. Родитељска улога и улога најближих је велика јер на топлотом и сигурном месту, где се осећа пријатно, дете најлакше може да уплови у свет приче која му се чита. (Belinova & Jirova, 1981:25) Уколико се умећем, мењањем интонације, ономатопејом и драмским паузама при читању дете заинтересује да приволи сликовницу толико да јој се више пута враћа и само ће пожелети да прочита текст у њој.

ЛИТЕРАТУРА

- Године узлета, Основе програма предшколског васпитања и образовања.* (2019). Институт за педагогију и андрагогију Филозофског факултета Универзитета Београд. Београд: Просветни преглед д.о.о.
- Каменов, Е. (2006). *Васпитно-образовни рад у припремној групи деце вртића*. Нови Сад: Драгон
- Манојловић, А., & Младеновић, У. (2001). *Психологија предшколског детета*. Београд: Центар за примењену психологију
- Радовић, Д. (2003). *Замислите*. Београд: Креативни центар Издање библиотеке Пустоловине
- Радовић, Д. (2019). *Поштована децо - Изабране песме*. Београд: Лагуна
- Рот, Н. (2004). *Знакови и значења. Вербална и невербална комуникација*. Београд: Плато
- Ружић, Ж. (1978). *Основе културе говора*. Београд: Педагошка академија за образовање васпитача предшколских установа.
- Ршумовић, Љ., & Петричић, Д. (2013). *Још нам само але фале*, Београд: Лагуна
- Центар за ликовно васпитање деце и омладине Војводине (2022). *Цртежи путују временом*. У: Танкосић, Љ.(уред.) Избор из колекције Центра у периоду од 1954. до 2019. године, Нови Сад
- Aesop. (1979). *Aesop's fables Illustrated by Arthur Rackham*. London: Hardback Book
- Baucal, A. (ured.) (2012). *Standardi za razvoj i učenje dece ranih uzrasta u Srbiji*. Beograd: Institut za psihologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
- Belinova, L., & Jirova, M. (1981). *Kako pripremiti dijete za školu*. Sarajevo: Svjetlost OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva
- Bowman, J. (01. avgust 2022). *What genre is my childrens book?*. Dostupno na: <https://www.jennybowman.com/what-genre-is-my-childrens-book/>
- Bukvić Pažin, A. (2018). *Slikovnice treba shvatiti ozbiljno*. Kragujevačko čitalište, 46, 1-3. Preuzeto sa: http://www.nbkg.rs/pdf/kragujevacko%20citaliste/kragujevacko_citaliste_2018_broj_46.pdf
- Bukvić Pažin, A. (25. avgust 2023). Preuzeto 28.09.2023. sa: https://www.ted.com/talks/anda_bukvic_pazin_zasto_svi_trebamo_slikovnice
- Curry, E. (26. 08. 2021). *Klub boraca Starog Rima: Gladijatori – priča o krvavom sportu drevnih Rimljana*. Preuzeto 28.08.2023. sa: <https://nationalgeographic.rs/magazin/a27386/Gladijatori-stvaran-zivot-iza-stita.html>
- Čudina Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja*. (3.izd.) Zagreb: Školska knjiga - Zagreb
- Čudina Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja – od motivacije do razumevanja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
- François, A. (1955). *Crocodile tears*. London: Faber
- Harrington, P. (7. februar 2017.). *The Petar Pan Portfolio By Arthur Racham from Petar Pan in Kensington Gardens by J.M. Barrie*. Preuzeto 29.10.2023. sa: <https://www.youtube.com/watch?v=1-eNzMz-B-A>
- Hoffman, H. (2008). *Der Struwwelpeter*. Wien: Verlagsbuchhandlung Julius Breitschopf

- Janson, H.V., & Janson F.E. (2005). *Istorija umetnosti (dopunjeno izdanje)*. Varaždin: Stanek d.o.o.
- KidTimeStoryTime (25. januar 2015). *A lion in Paris*. Preuzeto 28.10.2023. sa: <https://www.youtube.com/watch?v=pJbM6xKbceU&t=693s>
- Klassen, J. (2011). *I want my hat back*, London: Walker Books Ltd
- Kostić, J. (14.04.2021). *Gutenbergova štamparska revolucija*. Preuzeto 15.10.2023. sa: <https://www.svetnauke.org/23272-gutenbergova-stamparska-revolucija>
- Kostić, T., & Rajović, R. (2020). *Da li su nam deca spremna za budućnost?*. Preuzeto 05.11.2023. sa: <https://ntcucenje.com/da-li-su-nam-deca-spremna-za-buducnost/>
- Legrand, E. (1919). *Macao et Cosmage*. Paris: Nouvelle Revue Francaise
- Maljković, M. (07. jul 2021). *Priča o priči u slikama*. Beograd. Institut za moderno obrazovanje. Dostupno na: <https://www.institut.edu.rs/prica-o-prici-u-slikama/>
- Marino, N. (30. avgust 2021). *Reed with me: The Tiger who came to tea*, TSV. Preuzeto 28. 09. 2023. sa: <https://www.youtube.com/watch?v=IIUuOC0kiTU>
- Martinović, I. (2016). *Rana pismenost kod petogodišnjaka i šestogodišnjaka*. (Diplomski rad). Rijeka: Preuzeto 29.09.2023. sa: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:940959>
- Nišević, S., & Marinković, L. (2017). *Psihologija detinjstva i adolescencije* (dopunjeno izd.). Novi Sad: Mediterran publishing d.o.o.
- Potter, B. (2019). *Avanture Petra Zecimira*. Zagreb: Mozaik knjiga
- Swift, J. (1985). *Gulliver's travels*. New York: Avenel
- Shireen, N. (2011). *Good Little Wolf*. London: Jonathan Cape Children's book
- Tolkien, T. (2023). *100 picture books to read before you are 5*. Preuzeto 10.11.2023. sa <https://schoolreadinglist.co.uk/reading-lists-for-ks1-school-pupils/100-best-picture-books-to-read-before-you-are-5-years-old/>
- Tumbokon, M. (2022). *Best age to start reading*. Preuzeto 10. септембра 2023., sa: <https://www.raisesmartkid.com/1-to-3-years-old/3-articles/teach-your-child-to-read-early>
- Utaši, A. (2017). *Slikovnice za decu kao vizuelna književnost*. U: Marinković, L. (ured.), *Svakodnevni život deteta – Zbornik radova* (225-234). Novi Sad: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Novi Sad
- View all books. (18.05.2019.) *Alice-Lewis Carroll Illustrated by Sir John Tenniel – Mandadori 2015 (Ita)*. Preuzeto 28.10.2023. sa: <https://www.youtube.com/watch?v=4y2fFkf6Zn0>
- Vučemilo, M. (2018). *Uvjeti za razvoj rane pismenosti djece predškolske dobi*. (završni rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci. Preuzeto sa: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:147843>
- Vuković, N. (1996). *Uvod u književnost za djecu i omladinu* (2. izd). Podgorica: ITP „UNIREKS“ – Podgorica
- Zgombić, R. (1979). *Odgojno-obrazovni rad s djecom u godini prije polaska u Osnovnu školu*. Zagreb: Školska knjiga

Цитати слика:

Слика бр. 1 Извор: приватна архива

Слика бр. 2 Извор: <https://jaarth.tumblr.com/post/148522891695/donji-deo-trajanovog-stuba-rim-106-113> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 3 Извор: <https://librosdelzorrojo.com/catalogo/orbis-sensualium-pictus/> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 4 Извор: <https://pin.it/2uFFq9E> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 5 Извор: <https://pin.it/5msORFV> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 6 Извор: <https://pin.it/T4iIlUM> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 7 Извор: приватна архива

Слика бр. 8 Извор: <https://schoolreadinglist.co.uk/reading-lists-for-ks1-school-pupils/100-best-picture-books-to-read-before-you-are-5-years-old/> (преузето 10.11.2023.)

Слика бр. 9 Извор: приватна архива

Слика бр. 10 Извор: приватна архива

Слика бр. 11 Извор: приватна архива

Слика бр. 12 Извор: приватна архива

Слика бр. 13 Извор: приватна архива

Слика бр. 14 Извор: приватна архива

Слика бр. 15 Извор: приватна архива

ПРИЛОГ

Сликовница (Упитник за родитеље деце 5+)

Поштовани,

Пред Вама се налази упитник који је састављен за потребе мастер рада од стране студента Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду. Циљ упитника је прикупљање података за спровођење истраживања о утицају сликовнице као подстицаја ране писмености предшколске деце.

Упитник је анониман.

Унапред хвала на одговорима и искрености.

1. Пол?

- а) Мушки
- б) Женски

2. Старост?

- а) 20-35
- б) 35-45
- в) 45-55
- г) 55+

3. Број деце у породици?

- а) Једно
- б) Двоје
- в) Троје
- г) Више од троје

4. Колико година има Ваше најстарије дете? Уколико је одговор на претходно питање „једно“ напишите његове/њене године.

5. Да ли сте користили сликовнице од најранијег узраста Вашег детета?
- а) Да
б) Не
6. Да ли сте код одабира сликовнице бирали оне са текстом?
- а) без текста б) са мање текста в) са више текста
7. Да ли је нека сликовница подстакла Ваше дете да препозна слова у њој?
- а) Да
б) Не
в) Нисам сигуран/сигурна
8. Да ли је Ваше дете пожелело да само прочита неку сликовницу?
- а) Да
б) Не
в) Нисам сигуран/сигурна
9. Да ли су неке илустрације у сликовници подстакле Ваше дете да прочита речи у њој?
- а) Да
б) Не
в) Нисам сигуран/сигурна
10. Сматрате ли да сликовнице утичу на развој ране писмености код деце?
- а) Да
б) Не
в) Нисам сигуран/сигурна
11. Да ли би сте препоручили другим родитељима да читају деци сликовнице?

- а) Да
- б) Не
- в) Нисам сигуран/сигурна

12. Да ли сматрате да су у сликовници подједнако битни текст и илустрација? Уколико је одговор поврдан напишите зашто.

13. Наведите нам неке сликовнице које су на Ваше дете имале утицај.